

Det ændrede samfund og børnenes situation

af Robert Petersen

»Det ændrede samfund og børnenes situation« holdt Robert Petersen som foredrag på socialpædagogiske møder i Grønland sommeren 1971, og ved årsskiftet 1971/72 blev det udsendt dobbeltsproget af Det grønlandske Forlag, Landsbiblioteket og Arbejds- og socialdirektoratet i Grønland. Denne tryksag er nu udsolgt og meget efterspurgt, hvorfor vi i redaktionen har fundet det helt naturligt at genoptrykke den danske version i dette temanummer.

Nanortalik 1894.

© Arktisk Institut.

Hovedparten af, hvad der er skrevet om børneopdragelse i Grønland i gamle dage, findes i Kirsten Glarborgs lille bog om børn og børneopdragelse i Grønland¹. Sådanne iagttagelser siger faktisk meget lidt om, hvordan børns udvikling foregår, men indeholder dog ofte en forbauselse over, at de meget frit opdragne

børn ofte bliver til hjælpsomme voksne, der forsørger deres forældre, og på mange måder frivilligt hjælper bopladsfæller med forskellige arbejdsopgaver der kræver en større indsats, end et hushold kan klare alene.

Sådanne overraskelser kunne måske undgås, hvis man ikke i den grad nøjedes

Fot.: Knud Udbye.

med at omtale forældrenes forhold til de små børn, men også omtalte familielivet og dets krav til de større børn.

Med en stærk arbejdsdeling imellem kønnene i det gamle grønlandske samfund kan det virke lidt overraskende, at denne skillelinie faktisk ikke er gennemført i alle aldre. Skillelinien ligger snarere mellem de voksne mænd på den ene side og resten af familien på den anden side. Ganske vist begynder drengene med at øve sig i kajak i ret tidlig alder, men det medfører ikke, at de holdes væk fra småårinder, som i mange tilfælde regnes for kvindearbejde, såsom vandhentning, hjælp til fangere i form af at bringe deres sager ned og op ved afrejse og hjem-

rejse, pasning af mindre søskene, selv om denne del i mange tilfælde må karakteriseres som leg.

Det sidste er sikkert af stor betydning dels fordi både drenge og piger derved lærte de første trin imod hjælpsomhed og hensynsfuldhed mod andre. En anden side var nok af lige så stor betydning, nemlig den, at de større børn lærte de mindre, hvordan de skulle opføre sig, hvad de skulle og burde vide o.s.v. Der kunne være meget direkte afstraffelser i forbindelse med denne børnepasning, og det var en form for opdragelse, der vel kun sjældent belastede forholdet mellem forældre og børnene. Om det skulle betyde, at det var lettere at modtage en

irrettesættelse fra et andet barn, ved jeg ikke; men her synes lederforhold at spille en rolle, som i første omgang skyldes aldersforskellen og forskel i erfaringerne, noget, der af sig selv kunne udviskes med årene, uden at det tilsyneladende gik ud over respekten for de ældre, d.v.s. personer, der var ældre end en selv.

Børnekultur

Vi er derved kommet ind på noget meget interessant, nemlig børnekultur: formidling af normerne og „kundskaberne“ børnene imellem, i mange tilfælde med en livsholdning og med kundskaber der kun cirkulerer børnene imellem, og i nogle tilfælde endda kun de lokale børn imellem,

Jeg vil tro, at meget af den slags var levende endnu i min barndom. Jeg kan huske, at vi havde bestemte „spøgelses“, som vist nok kun vi i min flok kendte, f. eks. „snespurvens beskytterånd“ – som holdt til i en bestemt klipperevne, der var dyb og mørk – og som nogle af mine ældre kammerater holdt bestemt på at have set, uden at det nogensinde lykkedes mig at se den, selv om jeg også mange gange har set ind i denne revne. Når en af de større børn „så“ den, flygtede vi ned ad en fjeldside, som var ret stejl. De største børn kom hurtigt bort fra den, mens de mindste ikke kunne klatre ned så hurtigt og brast i gråd. Det var os, de mellemstore børn, der måtte hjælpe dem og redde dem fra den „ånd“, som vi ivotrigt ikke vidste noget om, ikke engang om den var slem. Nogle af de større børn lærte også, hvordan vi skulle tage vare på os selv, hvis vi skulle røre ved gravgods eller en „forgjort genstand“, og

lærte os en slags trylleformular, der skulle mane faren bort, eller også hvad vi skulle gøre, hvis vi mødte en isbjørn. Når jeg nu nævner disse eksempler, skyldes det, at jeg siden min barndoms kreds af kammerater opløstes, ikke har hørt om sådanne ting som konkrete farer, og jeg tror, at det for så vidt er en tradition, der lever i bestemte aldersgrupper, noget, som ligger lagvis sådan, at børnene udvider deres horisont, som efterhånden bliver lige som de voksnes. Om børn i gamle dage voksede fra den slags tro, eller om de fortsat troede på dem, men således, at disse med tiden mistede deres betydning i menneskets liv, skal jeg ikke kunne sige noget om. Men det er klart, at de danner en slags indføring i den verden, man skal leve i, i de farer, som man skal prøve at iagttage, og i hvordan man skal prøve at undgå dem. De bidrog også til at vække børnenes hensyn over for de mindre og svagere, som man måtte prøve at redde fra mere eller mindre indbildte farer.

Ad de forskellige kanaler blev børnene lært op til for det første at tage vare på sig selv, og dernæst til at være hjælpsomme. Det er to ting, der egentlig forenes meget godt: de to faktorer, at grønlandsk arbejde og beskæftigelse i gamle dage oftest var individuel beskæftigelse, mens nydelsen af resultaterne ofte skete i fællesskab. Børnene var således opdraget til nyttige samfundsmedlemmer, der ofte var parat til at hjælpe andre med traditionelle sager, mad, umiakbetrækning ol.

Børn uden forsørgere

Sådan kan man karakterisere disse forhold i almindelighed, men når det drejer sig om børn uden forsørgere, forældreløse

eller med stedmor eller stedfar, var deres forhold ikke så ligetil. Der er adskillige beretninger om børn, der som plejebørn hos en familie, der i forvejen havde børn, ikke fik nogen egentlig opdragelse, ikke lærte de voksnes beskæftigelse, blev de sidste, der fik nyt tøj, eller fik de andre børns aflagte tøj, og helt op i deres ungdom kunne være uheldigt stillet i deres ønsker om at vælge en ægtefælle.

Det danner dog et broget billede, sandsynligvis fordi det er et emne, hvor det er meget vanskeligt at få objektive oplysninger. Forholdet mellem plejeforældre og plejebørn kan minde en del om myndighedernes og tilflytternes fra nedlagte bosteder. Af plejeforældrene hører man, hvordan de havde opdraget og opfostret barnet, og hvor utaknemmeligt det forlod dem, da de blev gamle og fik svært ved at forsørge sig selv. Af tidligere plejebørn hører man, hvor slemt de havde det som plejebørn.

Et sådant eksempel havde man i Ero, en forældreløs dreng fra Unartok-fjorden. Fortælleren Ungâralak har nedskrevet Eros erindringer, da denne som en gammel mand ville fortælle, hvad han havde på hjerte, da han nu ikke vidste, hvor lang tid han havde tilbage at leve i. Det lød sådan set nærmest som en slags bekendelse, og det er måske grunden til, at Ungâralak, der ellers måtte vide noget om, hvad der fortaltes om Ero, tilsyneladende havde accepteret hans egen version, og indsendt den til Atuagagdliutit.

Ifølge denne version begyndte Eros vanskeligheder, da hans far døde. Da lærte han sulten at kende; men da hans mor døde, fik han en plejemor, som kun ville udnytte ham, ikke ville give ham nok

at spise, talte hårdt til ham, og gav ham tæsk. Det blev efterhånden så meget, at han en dag rev sin salmebog i stykker og besluttede sig til at blive åndemaner, selv om han var kristen. Han var inde i en åndemanerhule et par gange, og begyndte at gnide sten mod sten, som man skulle, men når han syntes, at hulens indgang indsnævredes, blev han bange og flygtede ud af hulen. Han så nogle underlige ting, en gravlagt, der var ude af graven, en fjeldgænger o.s.v. uden at det lykkedes ham at få nogen af dem til hjælp. Han fik en kajak i en ret høj alder, men nåede ikke at lære at bruge den til fangst, kun til fiskeri. Da Ungâralak tog ham med, havde han i hele fangstsæsonen fanget een klapmyds, og Ungâralak tog ham da med også for at vejlede ham og få ham til at tørre de fisk, han fangede, til vinteren².

Dette billede af en uforskyldt uheldig ung mand, — han var iøvrigt en gammel mand i Ungâralaks tid, — er meget svært at genkende i en anden version, der fandtes i K'akortup avîsia i 1954. Der havde Jonas Karlsen fra Igdlorpait en række fortællinger om tildragelser fra det forrige århundrede, og havde en række historier om den samme Ero. Det var ikke Eros egen version, men bopladsfællernes, og det billede de giver af personen Ero, hænger bedre sammen, og er således mere troværdigt. Efter denne version var Ero en doven dreng, der ikke ville indordne sig under forholdene. Han havde ikke noget imod at få nogle fordele, undertagen når man skulle anstrenge sig for at få fat i dem. Han blev tidligt forældreløs, og en enke tog ham til sig. Hun havde ikke meget at rutte med, og ville have

Angmagssalik 1906

© Arktisk Institut.

Ero til at hjælpe sig med forskelligt. Ero ville ikke hjælpe hende, han ville til gengæld aldrig holde op med at spise; når hun bad ham hente vand, vandrede han rundt uden at gøre nytte. Til sidst blev hun vred og gav ham en endefuld. Derefter ville Ero være åndemaner, men så snart han opdagede, at der var stillet ret store krav, opgav han det. Hans ældre bror prøvede også at opdrage ham og tale ham til flid; men det endte med, at de to brødre kom op at slås. Nu syntes

Ero, at det var ved at blive for broget, og en eftermiddag besluttede han at blive fjeldgænger, og gik straks op i fjeldene. Nogle timer senere, da han var mellem fjeldene, gik det op for ham, at han havde glemt, at det blev mørkt om natten. Han blev bange for at tilbringe en nat på fjeldet og gik så til den nærmeste boplad, som tog imod ham, dog uden begejstring. Senere blev han plejesøn hos en storfanger, men heller ikke der lærte han at ro i kajak og fange sæl³. Denne karakteristik, der er en hel del mere detaljeret end refereret her, giver et billede af en ung mand, der ikke lærte at blive et nyttigt samfundsmedlem, fordi han skyede anstrengelser, og i stedet prøvede han at finde andre løsninger på sine problemer, men heller ikke disse var lette, der hørte anstrengelser og ubehageligheder til dem, og derfor opgav han dem også. – De to billeder af den samme person gør det vanskeligt at regne med objektive beskrivelser af de dårligst stilledes kår, og der var jo noget om, at han ikke havde en rar skæbne, men på den anden side måtte han vel have en stor del af ansvaret for, at intet lykkedes for ham.

Gensidig hjælp

Forskellen mellem de to historier viser lidt af de idealer, som man i almindelighed holdt, måske i nogle tilfælde tvunget af den hårde virkelighed. Således skulle børnene gøre nytte, dels som led i deres udvikling, dels for at lære at tage hensyn til hinanden, og på frivillig basis være hjælpsomme mod hinanden på traditionelle områder. Denne side af sagen er for så vidt ikke så ligetil, idet en del af den gensidige hjælp er betinget af en

række ydre forhold, f. eks. boligfællesskab, naboskab, slægtskab, venskab o. a., og en opløsning af en eller flere af sådanne forhold kan medvirke til opløsning af den gensidige hjælp, også i det tilfælde hvor den gensidige hjælp synes at være til fordel for begge parter, eller sagt mere direkte, hvor opløsningen af den gensidige hjælp var til skade for begge parter⁴.

Der var i opdragelsen en vis hensyntagen til den interesse, som barnet i det traditionelle samfund udviste for det, det skulle i gang med. F. eks. var det i kajak-

øvelserne en slags prøve, når barnet skulle til at lære kajakvending, at man ved den første kæntring lod nogle sekunder gå, inden man hjalp barnet på ret køl igen. De, der tog denne forsinkelse roligt, fortsatte øvelserne med kajakvending mens de, der ved denne forsinkelse blev forskrækket og reagerede panikslagent, opgav den videre øvelse men i stedet øvede sig i, hvordan de i alle situationer skulle undgå at kæntré, og fik en meget bedre balance end dem, der fik lært kajakvending. I Ungâralaks beskrivelse af, hvordan de unge skulle lære ka-

Fot.: Jette Bang. © Arktisk Institut.

Thule 1909.

Fot.: Th. N. Krabbe.

jakkunsten, er det ligeledes klart, at man tog stærke hensyn til de unges iver og lyst⁵.

Desværre er det ikke så ligetil at sige noget om pigernes opdragelse på det punkt, men i alt fald har piger og drenge ofte måtte gøre de samme slags småærinder, og hjalp til på samme måde ved aktiviteter, der krævede indsats fra hele familien, således ved husbygning, angmagssatfiskeri og tørring, ved rejser o. l. – Alle disse aktiviteter, hvor store børn skulle deltage, vil man ofte i dag betegne om „udnyttelse“ af børnene, men det er for så vidt klart, at det var en del af børnenes opdragelse, og der lærte børnene dels de færdigheder, der var forbundet med udøvelsen dels den holdning, der fik dem til at indrette deres adfærd efter samfundets normer⁶.

Ingen forpligtelser

Skal man se på barnets udvikling under alle disse forhold, må man indrømme, at det til en vis grad nok var afhængig af, hvem og hvor mange bopladsfællerne var, og hvor mange af disse der var børn. Vi må erindre, at der tidligere var stor børnedødelighed, og at der derfor var relativt få børn i forhold til nutiden. Derfor kendte alle børn hinanden, ikke blot ved den samme boplads, men også ved de forskellige sommerlejre, som kunne opstå i en bopladsgruppe d.v.s. en egnens børn kendte ikke blot alle egnens børn, men også alle de voksne, og til trods for at den interessemæssige fordeling også falder ind som aldersmæssig fordeling, kan man ikke betegne forholdet mellem voksne og børn som fremmedforhold. Et af de midler, man brugte i

dette tilfælde, var opførsel over for et barn, der var navngivet efter en afdød, og var genstand for den opmærksomhed, som den afdøde ville have haft, om han/hun levede. Jeg skal ikke komme nærmere ind på problematikken omkring navnesjælen, men blot påpege, at disse skikke i forbindelse med navnet i Grønland i alt fald i min barndom faktisk var noget, man „legede“, selv om man holdt strengt på spillets regler. Barnet kaldte den afdødes nærmeste slægtninge med de betegnelser, som den afdøde ville have brugt, fik gaver, som den afdøde ville have modtaget o. s. v., men der skete ingen identifikation, barnet var ikke den afdøde, det kaldtes bare som den afdøde, men man var helt på det rene med, at det var en anden person, den afdødes navnefælle. Men dette forhold er også en slags bindeled mellem enkelte voksne og de enkelte børn. Dette forhold kunne så fortsættes gennem mange år.

Der er ingen tvivl om, at sådanne positive kontakter mellem voksne og børn gav børnene en masse påvirkninger og indblik i samspillet mellem de voksne indbyrdes. Og de voksens verden – deres kundskaber m. m. – blev ad sådanne kanaler bragt til børnenes kundskab, også fordi barnet og den unge mand havde en række „forpligtelser“ over for den afdødes nærmeste familie. Derved fik man leget de voksens forpligtelser og gensidige opmærksomhed ind i børnenes verden. Måske er det i virkeligheden forkert at tale om „forpligtelser“ i det hele taget inden for det eskimoiske samfund, derimod kan man godt tale om de andres forventninger om, at den enkelte frivilligt ville gøre, hvad man normalt gør i

lignende situationer. Derved er vi inde på noget, som faktisk er meget væsentligt i samfundet, nemlig at man principielt ikke var forpligtet til noget som helst, men man gjorde, hvad man skulle gøre, fordi det var ventet af de øvrige, og i mange tilfælde, fordi man kunne lide det, eller også fordi det var forbundet med anerkendelse at gøre det. Det var ingen undladelsessynder, derimod ville anerkendelsen udeblive ved forsømmelse.

Bedsteforældre og børn

En anden ting, der må nævnes i forbindelsen mellem de voksne og børnene, er nok forholdet mellem bedsteforældre og børnene. De står ofte meget nær hinanden, og når bedsteforældrene havde et hus for sig selv, fik de hyppigt besøg af deres børnebørn. I mange tilfælde kunne bedsteforældrene have et eller et par af deres børnebørn boende hos sig, og det kunne være så store børn, at de måtte udføre småærinder for dem; hente vand, gå i butikken for dem o. s. v. I mange tilfælde var barnet fra en større søskendeflok. Det flyttede over til bedsteforældrene, dels af hensyn til manglende plads hjemme, dels ud fra sin hang til bedsteforældrene. Det er ikke altid, at et barn i en sådan situation let kunne få tøj, men det ville være ensidigt at betegne et sådant forhold som udnyttelse fordi småærinder jo altid har et dobbelt formål, dels at barnet hjælper til, og dels at det lærer færdigheder og ansvar over for andre. Især i Østgrønland kunne børnenes tøj eller mangel på samme selv i køligt vejr få både danske og vestgrønlændere til at reagere, og tale om mishandling eller noget lignende, men det er

Fot.: Knud Udbye.

gjort mere eller mindre bevidst, fordi forældrene var klar over, at især drenge opdrages til et liv under barske vilkår: „De hærdes ved det“, siger man.

Ansvar

Ved det brogede billede, der er manet frem her, er det vel også værd at bemærke, at fælles bolig og fangergenerationens forsørgeraktivitet over for de gamle ofte er udtrykt som taknemmelighedsgæld: „De har forsørget os i vor barndom, de har lært os de nødvendige færdigheder, og nu, da de ikke kan klare sig så godt mere, er det kun naturligt, at vi forsørger dem“. Men denne følelse af ansvar er ikke alene rettet mod forældre men også ellers uforsørgede slægtninge.

Der er ganske vist til en vis grad en slags handelsforhold mellem de uforsørgede og familier med forsørger, idet der var forskellige forhold af betydning – den almindelige uddeling, som man hører så meget om i de grønlandske samfund, drejer sig strengt taget kun om madvarer, men andre sager, såsom skind og sælspek blev ikke uddelt på samme måde, men de kunne erhverves enten ved, at de uforsøgede tog del i fangstrejser som hjælpere, og derved fik deres parter, dels ved, at de kunne udføre forskellige former for arbejde og fik disse arbejder betalt med naturalier. En uforsørget familie var tidligere ofte en enke med børn, eller et gammelt barnløst ægtepar eller lignende. De holdt ofte til

ved deres slægtninge, som de så ofte hjalp med forskellige ting, og blev hjulpet af dem på forskellig vis. Ved sådanne forhold kunne en enke med børn indgå i den nærmeste families arbejdsdeling, og således komme inden for dens økonomiske enhed. Til gengæld var børn uden for ægteskab ret sjældne i Grønland tidligere, d.v.s. de fleste børn voksede op under familieforhold, ofte med begge forældre og bedsteforældrene inden for den nærmeste kreds.

Idealer

Uden egentlig forløbsbeskrivelse er det vanskeligt at tale om børnenes udvikling i almindelighed, men vi kan nok alligevel sige noget om det ved at prøve at sammenfatte de enkelte handlinger, vi kan se under de idealer, som samfundet opfostrede børnene til.

Som de to unge amerikansk-canadiske videnskabsmænd, Wintrob og Sindell beskrev de unge creeindianeres forhold i Nordcanada, og karakteriserede den almindelige opdragelse som en opdragelse til gensidig hjælp og til fangstøkonomisk deltagelse⁷, således kan vi karakterisere opdragelsesidealer i det gamle Grønland, d.v.s. nok lige op til de seneste tider, og for mange børns vedkommende er det nok gængs den dag i dag. Foruden denne opdragelse til gensidig hensyntagen, er der også en holdning, som børnene lærer med opvæksten, respekten for de ældre. Den kan være lært gennem det faktum, at familiehusholdet var den eneste accepterede og varige organisation, og var ledet af de ældste familiemedlemmer⁸. Vi har hørt noget om, at der ofte er indblandet et taknemmelighedsfor-

hold i denne respekt. Den er fortsat så stærk, at den ældste mand endnu mange steder kan hjemkalde yngre familiemedlemmer, der er bortrejst, inclusive dem, der er under uddannelse, og endda ved slutfasen af deres uddannelse.

En stor del af de ydre betingelser for disse idealer er i dag begyndt at smuldre væk. I første omgang vil jeg lige prøve at undgå at tale om den danske påvirkning når denne kun er indirekte årsag til opløsningstendenserne.

De nye erhverv

En af de vigtigste faktorer er opkomsten af en hel række nye erhvervsmuligheder og den nye differentiering inden for arbejdsdelingen i bysamfundene. Den kan ikke blot samle en masse mennesker sammen, så det fortrolige forhold mellem bopladsfæller ikke kan opretholdes, og det samme ansvar ikke kan føles for bopladsfæller, som man ikke har daglig omgang med, som for dem, man omgæddes dagligt i de små samfund. Men desuden betyder nok den nye erhvervsdifferentiering, at de ældres erfaringer ikke mere er i samme kurs hos ungdommen som før. Man har ikke rigtig brug for dem mere, og det kan meget vel influere på forholdet således, at respekten for de ældre generationer slækkes, og samspillet mellem generationerne ligeledes forstyrres, og en fremmedgørelse mellem generationerne sætter ind. Jeg er ganske vist ikke sikker på, at det er så galt, som ældre folk beklager det, men der er dog kommet noget i gang, og når de ældre beklager sig over, at de unge ikke mere gider at høre, hvad de har at fortælle, er det også tegn på, at de unge ikke har det

Fot.: Knud Udbye.

samme behov mere som tidligere for at lære de ældres erfaringer .

Erhvervsdifferentiering medfører også, at en stor del af børnene ikke kan opdrages til den samme ansvarsfølelse familiemedlemmer og byfæller imellem.

Legene ændres

Jeg kan huske at vi i min barndom havde en hel række organiserede lege med faste regler, men mange af dem blev opløst i min barndom og erstattet af boldspil og en række andre, uorganiserede lege. Jeg skal ikke kunne sige hvorfor, for jeg er ikke så sikker på, at det skyldes påvirkninger udefra, men måske snarere et par uheldige lederskifter i børneflokkene og for mig at se synes der at være et karakterskifte i legene, således at den mere under helheden indordnede karakter erstattedes med stærkere individuelt konkurrencemoment.

Udviklingen fortsatte

Foruden alle disse ændringer skete der vel også ændringer i samfundets sammensætning, således at enlige mødres antal begyndte at stige og nok steg hurtigere end arbejdsmulighederne for uforsørgede kvinder steg. Der var ved at ske en ændring i samfundets og familiernes sammensætning, og der gik mange år, inden man begyndte at tænke på at prøve at aflaste kårene for kvinder med børn og behov for heltids udeerhverv.

Så længe man havde indrettet fiskeriet efter det traditionelle samfundsmønster, opstod der ikke større problemer i forbindelse med børnenes plads i familien. Fiskeriet fra de små både krævede nok hele familiens samarbejde ved bearbejdning af fisken, men i mange tilfælde var familiebåndene stærke endnu, og i stærkt familieprægede bysamfund som i Sukkertoppen, kunne bedsteforældrene tage sig

af børnebørnene en del af dagen, måske nogle timer, mens resten af familien kunne arbejde sammen. Der lå faktisk det gamle samfundsmønster med mange af idealerne stort set uændrede.

Men udviklingen fortsatte.

Ved fiskeindustrien med store behov for materialetilførsel og arbejdskraft, må nu ofte både far og mor arbejde ude og være væk fra hjemmet hele dagen.

Skolealderen

Ganske vist går mange børn i skole en stor del af tiden. I første omgang vil jeg gå uden om skolens sprogproblem, men med en stor del af lærerpersonalet som værende uden for det grønlandssprogede samfund, hvor børnene hører til, er jeg bange for, at der let kan opstå ikke blot forskellige, men direkte modstridende påvirkninger dels fra hjemmet, dels fra skolepersonalets side, og jeg er sikker på, at denne problematik heller ikke er ukendt for børnehavens personale. — Men tilbage til skolen. Ikke mindst i forskellige former for klassedelinger, der er blevet praktiseret gennem tresserne, og den ene af de delte klasser meget ofte var „finere“ end den anden, er der allerede der et incitament til konkurrence-momenter, og disse momenter forstærkes uden tvivl i den sortering, der finder sted i de ældste klasser, og som bestemmer, hvem der skal fortsætte skolegangen og uddannelsen og hvem ikke. Allerede i skolens karaktergivning ligger der en opfordring til konkurrence, og der kan således komme to modstridende påvirkninger dels fra hjemmet, dels fra skolen. Jeg ved ikke rigtig, hvordan undervisningen i de ældste klasser kolliderer med foræl-

drenes ideer om børnenes deltagelse i erhvervslivet som jo i mange tilfælde ville være en nok så relevant uddannelse og opdragelse. Men der er ingen tvivl om, at der må opstå konflikter mellem forældre og skolen, og at disse konflikter bringer barnet i en ubehagelig klemme.

Jeg ved ikke, hvorvidt den analyse af identitetskonflikter, som de omtalte forskere, Wintrob og Sindell har udført, kan overføres til de grønlandske forhold. Deres undersøgelse stammer fra en kostskole, hvor børnene boede døgnet rundt i længere perioder, og således var midlertidigt fjernet fra forældrenes indflydelse i længere tid. Det er det normale

Fot.: Anne Bang.

for disse creeindianerbørn⁹ I de grønlandske skoler bor børnene normalt hjemme, men det fjerner alligevel ikke de fleste konfliktmuligheder, dels ved at børnene opdrages til to forskellige mennesker med modstridende idealer, dels ved at skolens placering er uheldig over for de produktive erhverv, således bliver antallet af de børn der ønsker at blive fiskere, mindre og mindre, jo længere de går i skole.

Børnehavealderen

Desværre har jeg ikke noget relevant undersøgelsesmateriale at støtte mig til, og jeg kender kun børnehavens problematik delvis og på anden- eller tredje-hånd.

Men som vi kan se af de omtalte eksempler, er børnenes situation ikke så helt ligetil. Jeg ved ikke, hvor relevante de idealer, forældrene indpoder i børnene, er i forhold til den samfundsmæssige situation, børnene kommer til at leve i, men ikke desto mindre må det vel være det udgangspunkt, man søger, når man skal være med til at forme barnets udvikling. Barnet må lære, hvem det er. Man må udvikle denne person, og i den første udvikling kan man vel ikke tillade sig at bringe barnet i klemme. Senere søger det unge meneske jo sine idealer, indtil det finder sin plads i samfundet. Vanskeligheden ved det nuværende grønlandske samfund er vel den, at det er umuligt på forhånd at sige, at den og den familie har de og de idealer, fordi nogle der har danskerne som reference-gruppe, vel søger mere eller mindre vellykket efterligning af danske idealer. Det er heller ikke så ligetil, da vi har vanske-

Fot.: Keld Hansen.

ligheder med at forudsige, hvordan det grønlandske samfund vil se ud, når børnene bliver voksne-selv om det er sikkert, at det vil afhænge meget af, hvordan børnene opdrages i dag.

Først og fremmest grønlandsk

I de arktiske områder har man i de senere år forstærket interessen for de små folkeslags egenart, og især gennem internationale konferencer bliver den personlige identitet understreget stærkere og stærkere som noget man skal have udbygget, inden man prøver at give barnet en nødvendig påvirkning. Især i den internationale konference om den krydskulturelle uddannelse¹⁰ blev det understreget stærkt, at et barns identitet må udbygges stærkt, hvis en påvirkning udefra ikke skal blive for uheldig. Der blev stærkt understreget behov for en for børnene relevant undervisning på deres eget modersmål, ikke mindst fordi en undervisning på fremmedsprog ofte må operere med begreber, der er fremmede for børnene¹¹.

Det er naturligvis påvirkning fra sådanne strømninger der fik folk til at se nærmere efter den personlige identitet, og som ligger bag ved et nyt syn på børnehaverne. Tidligere var det stærkt fremme, at børnene i børnehaven skulle lære dansk, mens der nu er fremkommet tanke om, at børnene i børnehaven først og fremmest skulle tale grønlandsk for derigennem at få deres personlighed udviklet. Disse tanker bliver uden tvivl forstærket ved at det er blevet bekendt over for en større kreds, at nogle børn, der på grund af forældrenes arbejde var henvist til liv inden døre, havde en meget mangelfuldt udviklet begrebsverden.

Et tomrum i børnenes udvikling?

Under sådanne forhold må man spørge, hvilken udvikling børnene får hos de ikke grønlandssprogede lærere, når den personlige sproglige kontakt er så spinkel, at der ikke bliver nogen egentlig tankeudveksling, når det er vanskeligt med jævne ord at forklare børnene, hvad der menes og hvorfor og når den såkaldte kundskabsmeddelelse efter sigende stort set indskrænker sig til dansk terminologi. Bliver der ikke en slags tomrum i børnenes udvikling? Der er egentlig mange alvorlige spørgsmål, man må stille sig selv i den forbindelse, men et klart og utvetydigt svar må nok vente endnu, hvis det overhovedet kan gives.

Men det er sagt ret klart, at de grønlandske børns kundskaber står en del tilbage i forhold til deres jævnaldrende danske kammerater i Danmark, og der er mange ting der tyder på, at sprogforholdene spiller en stor rolle uden at være de eneste årsager til det. Således klar-

gjorde Madison Coombs i Monteval-konferencen i 1969, at også de engelsktalende eskimobørn i Alaska står en del tilbage i forhold til deres kammerater i det sydlige USA, og han opremsede en række årsager, som medvirkede hertil, bl. a. at der hos eskimoerne savnes lærebøger der er afpasset til forholdene i Alaska, at lærerne dårligt nok kendte forholdene i Alaska, og at man i det hele taget har et undervisningssystem, der uden modifikation er overtaget fra USA, og således uden videre omtaler mange ting, som alaskabørnene ikke har et levende forhold til¹². Diamond Jenness omtalte i sit arbejde, Eskimo Administration, at meget få eskimobørn kommer på high schools, at endnu færre gennemfører high schoolundervisningen og igen endnu færre universitetsuddannelse.¹³

Forskellig begrebsverden

Det er for så vidt klart, at disse vanskeligheder ikke kan skyldes den sproglige kløft alene, men en anden baggrund i kultur og personlig udvikling. Når man i den forbindelse begynder at tale om en anden etnisk baggrund, skyldes det, at man foruden disse faktiske forskelle ofte er knyttet til følelsen af at høre til en anden gruppe med en anden begrebsverden, og det er klart, at man må tag højde for, at denne forskel eksisterer, og desuden også at forskellen sandsynligvis er erkendt som ønsket.

Det er på denne baggrund en vanskelig situation, børnehavepædagogerne befinder sig idet de dels skal lede børnene i en udvikling, dels føre den udvikling, som børnene er i, videre i stedet for at modarbejde den. Vanskeligheden bliver

ikke mindre af, at man i Grønland kan komme ud for at visse grønlændere i deres tankevirksomhed nærmer sig det gamleuropæiske, mens man i Danmark ofte nærmer sig den gamleeskimoiske tankegang om, hvad der er væsentligt her i livet.

Fot.: Keld Hansen.

Noter

- 1 Kirsten Glarborg, jfr. litteraturlisten.
- 2 Frederik Nielsen 1955, s. 63-76.
- 3 Jonas Karlsen, 1954.
- 4 Hansérak 1864/65, sp. 590.
- 5 Frederik Nielsen 1955, s. 95.
- 6 Berg 1965, s. 39 f.
- 7 Wintrob & Sindell 1969, s. 3.
- 8 Weiss Bentzon 1968, s. 14 f.
- 9 Wintrob & Sindell 1969. De konfliktsituationer, børnene er i, er samlet til to kategorier: 1) at det ideal, børnene hjemme indpodes med, er hensynsfuldhed og hjælpsomhed, men på skolen

individuel konkurrence; 2) at den undervisning, børnene får på skolen, gør dem mindre egnede til stammens sædvanlige aktiviteter, uden at gøre dem egnede til bylivet, og betragtes af de voksne som tidsspilde. Derved opfordres børnene af deres forældre til at forlade skolen så hurtigt som muligt, men opfordres af deres lærere til at fortsætte skolegangen. Den klemme, børnene kommer i, giver så udslag i en række personlige problemer, der i nogle tilfælde (op til 14 pct.) grænser til det psykotiske.

- 10 Det foregik i Montreal i august 1969.
- 11 F. eks.: Development of Public Education in Soviet Far North; Gourdeau 1969, Cairns 1969 og Belikov 1969.
- 12 Coombs 1969, s. 3 f.
- 13 Jenness 1962, s. 62.

Anvendt litteratur

- Kirsten Glarborg: Børn og børneopdragelse i Grønland, København 1968.
- Hans Berg: I lære hos andre folk. - JORDENS FOLK 1965, nr. 1.
- Agnete Weiss Bentzon: Familiens organisation og ejendelenes tilhørsforhold i vestgrønlandske samfund. 1968. (København).
- Development of Public Education in the Soviet Far North. 1969. (Montreal).
- Eric Gordeau: School Systems and Programs open Northern Autochthonous People in Northern Regions of the Circumlar Countries 1969 (Montreal).
- J. C. Cairns: Cross Cultural Education. A Presentation of Certain UNESCO Experience 1969. (Montreal).
- L. V. Belikov: Training Teachers for the Far North of the U.S.S.R. in Leningrad 1969. (Montreal).
- L. Madison Coombs: The Pedagogical Situation in North - with Special Reference to Alaska 1969. (Montreal).
- Peter S. Sindell & Ronald M. Wintrob: Cross-Cultural Education in the North and its Implications for Personal Identity. 1969. (Montreal).
- Robert Petersen: Lidt om kommunikationsproblemet i de grønlandske skoler. Grønland i Fokus (Hjarnø) 1969. (København).
- Frederik Nielsen: univkártautox Ungáralak. Núk 1955.
- Jonas Karlsen: kanganisamernit. K'akortup avísia 1954.
- Diamond Jenness: Eskimo Administration, Alaska AINA 1962. (Montreal).
- Hansérak: kalátdlit igdlukitdlineránik avgordlutik. Atuagagdliutit 1864/65 sp. 587-591. (Núk).